

EL PARE XIBERTA, UN CATALÀ DE ROMA

Per als teòlegs d'ofici, el nom del pare Bartomeu-M. Xiberta evoca sobretot el teòleg del sagrament de la penitència — la *Clavis Ecclesiae*, el cinquantenari de la publicació de la qual dóna peu a aquest volum commemoratiu —, el teoritzador de la ciència teològica, l'autor del tractat i de l'enquirídon del Verb encarnat, l'home que prengué posicions personals sobre la nova teologia, sobre la consciència de Crist, l'ecumenisme, la collegialitat, sempre present en les disputes teològiques d'aquests darrers decennis.

Per als qui s'interessen per la història de la cultura, Xiberta és, sobretot, el català que des de Roma era sempre present, els anys vints i trentes, en gairebé totes les manifestacions de la vida intel·lectual catalana, en les publicacions de l'Institut d'Estudis Catalans i de les seves filials, a *Critèrium*, a *La paraula cristiana*, als *Estudis franciscans*; l'erudit interessat pels punts més polèmics de la història del seu orde, l'historiador de l'escola filosòfico-teològica carmelitana i del gran paper que hi jugaren els carmelites catalans.

Només superposat l'un a l'altre, tindrem la veritable efígie d'aquest català de Roma.

La dualitat venia dels seus anys d'estudi a Roma mateix, de dos mestres que li marcaren l'una i l'altra línia. Franz Ehrle, en el període en què reprengué qualque curs a la Universitat Gregoriana — entre l'acceptació definitiva de la seva renúncia a la prefectura de la Vaticana (1915) i la seva promoció al cardenalat (1922) —, l'orientà envers les recerques de la filosofia i de la teologia medievals. Maurice de la Taille, a una renovació de la teologia partint del tomisme. Foren només dos punts de partença, car ell havia de seguir el seu propi camí, com a teòleg i com a historiador, l'un i l'altre condicionats per la seva doble condició de català i de carmelita de l'observança antiga — doncs, més atret per l'Edat Mitjana

que per la Moderna, i interessat, alhora, per la problemàtica actual, dintre de la teologia.

En arribar a Roma el 1947 per a establir-m'hi, el pare Xiberta, per a mi, era sobretot l'autor del *De scriptoribus scholasticis saeculi XIV ex ordine carmelitarum* (Lovaina, 1931), del *Guin Terrena, carmelita de Perpinyà* (Barcelona, 1932) i dels clarificadors estudis històrico-teològics sobre el suposat racionalisme de Ramon Llull. La primera vegada, doncs, que el vaig conèixer personalment, a la Biblioteca vaticana, tot just arribat a Roma, em sobtà de trobar-lo tot enfundat en problemes teològics, embrancat en una obra sobre l'essència de la teologia com a ciència: la *Introductio in sacram theologiam*, publicada pocs anys després (Madrid, 1949). Realment, no m'ho esperava.

M'esperava, certament, la seva ferma catalanitat, mai no troncollant, i la seva franca i segura posició política davant l'Europa de la postguerra, passat ja un decenni des que havia hagut d'abandonar Roma, acusat i perseguit com a antifeixista.

Aquells primers anys, coincidíem gairebé cada matí a la Vaticana. No fèiem llargues xarrades, perquè tots dos estàvem prou atrafegats. Però teníem, sovint, breus canvis d'impressions. Per aquells volts, un periodista apressat publicà en un periòdic de Madrid una sèrie de pàgines amb les fotografies dels professors espanyols a Roma. Ni ell ni jo no hi érem. Ho comentàrem faceciosament. Ell em digué: «Quan em pregunten si sóc espanyol, els contesto com En Prat de la Riba: Parlem-ne».

En ell, aquest «parlem-ne» era alhora una consciència política — no pas excloent, però sí definitiva — i una formulació nova d'un «distinguo» escolàstic.

Si qualcú em demanava quin dels dos caires, l'historiador o el teòleg, hi predominava, contestaria sens dubtar que el teòleg.

Fins en els seus grans estudis històrics — dels quals els citats més amunt són només les fites més representatives i els cims més vistents —, el que interessava el pare Xiberta eren les doctrines; i aquestes, considerades en elles mateixes, més tost que en llur descabdellament i condicionament històrics, i sotmeses a un mètode sistemàtic i a una crítica avaluant, basada en el tomisme estricte, com podria fer-ho el més a-històric teòleg escolàstic del període preconiliar.

Els seus renovadors treballs sobre l'escola carmelitana medieval haurien de fer rebutjar la idea comunament repetida, que els carmelites arribaren tard a l'escolàstica, i s'enfilaren a cuita-corrents a la carrossa del tomisme. Ell mostrà que els grans doctors carmelites del segle XIV oscil·laven entre el moderat realisme gnoseològic i el nominalisme, entre les posicions de sant Tomàs i les d'Escot, entre l'intellectualisme reflexiu i l'abrandament joaquimític. Però ell, que veia només en el nominalisme el pla inclinat envers la dissolució de la metafísica i no pas els inicis de la ciència moderna experimental, en les opinions no tomistes un perill de desintegració teològica, i en el joaquimisme dels espirituals un pur esbojarament, insistí sempre, dintre del seu orde, que la veritable tradició carmelitana era la fidelitat al tomisme.

També els seus estudis històrics sobre dos punts característics de la tradició carmelitana medieval — l'origen de l'orde, i l'escapulari marià — estan concebuts com a tesis de teologia positiva a provar amb textos històrics. Però cal afegir tot d'una que les proves documentals són sempre tan completes, i llur crítica tan afinadament dialèctica, que finalment sabem fins on pot hom arribar en el camí de la probabilitat o de la problemàtica històriques.

Tenint ben presents tots aquests punts, ací tan sols assenyalats i no pas aprofundits, és més fàcil d'explicar-se l'aparent paradoxa que el qui començà la llarga llista de les seves publicacions¹ amb una tesi tan renovadora — dintre sempre de l'escolàstica tradicional — com la *Clavis Ecclesiae*, on les implicacions immediatament eclesiològiques del sagrament de la penitència semblen preludiar la teologia del Vaticà II, seguís sempre involucrant l'especulació teològica amb la filosòfica, com havien fet els grans mestres medievals; que mirés de reüll i amb grans prevencions tota la «nouvelle théologie», abans i tot de la *Humani generis*; que esguardés amb una dicotomia teològica les disputacions sobre el «jo» de Crist, encarant els uns vers el nestorianisme i els altres vers el monofisisme; que no acabés de pair ni la collegialitat ni l'ecumenisme.

¹ Per a la seva bibliografia del quarantenni 1922-1962, vegeu l'excellent *Bibliographia scriptorum A. R. P. Bartholomaei M. Xiberta, O. Carm.*, per J.-B. RIBERA, a «Carmelus», 9 (Roma, 1962), 160-196, amb 322 números — per a la dels anys posteriors, cf. *ibid.*, 10 (1963) 469; 11 (1964) 469; 12 (1965) 426 —. Remeto a aquesta acurada bibliografia per a les cites precises dels estudis del pare Xiberta esmentats en aquestes pàgines introductòries.

El pare Xiberta, com tants d'altres de la seva generació, fou un renovador que se sentí alarmadament depassat per la renovació encalçant — per una renovació que no podien ni sotjar de lluny, ancorats en unes posicions i en uns principis que els semblaven adquirits per a sempre.

Jo diria que la usura del temps ha desgastat menys l'historiador medievalista que el teòleg positivo-escolàstic. Però no gosaria pas afirmar-ho categòricament, sense un punt de dubte.

Pont. Universitat Gregoriana.

Roma, juliol de 1972.

MIQUEL BATLLORI, S. I.